

J. E. Gunnerus

Betragtning

over

Salom. Prædik. III. 19: 22.

Svad, som hendes Menneffens Børn,
det hendes og Dyrene, og eens hendes
dem begge, som de døe, døe og disse,
og de have alle eens Aand, og Menneffet
haver ingen Upperlighed fremfor et andet
Dyr, o. s. v.

Disse og følgende Salomons Prædikers
Ord har til alle Tider skaffet Skriftens flit-
rige Udtolkere noget at bestille, og deres Tan-
ker derom have ikke altid været lige, omend-
skiont de, uagtet denne Forskiel, have forenet
deres Kræfter med hinanden i at bevise, at
den viise Konge Salomon har intet sagt paa
dette Sted, som kunde virkelig stride imod
Gornuften og Guds Ord, og være en Plæt
i hans Wiisdom. Men Folk, som leve
saaledes, at de ikke ønske sig at leve efter
dette Liv, men ville døe med Beesterne, hvil-
ke de meest have lignet i deres Liv: Disse me-

ne sig ikke at være tient med hiin Udtolkning, og bilde sig stivt ind, at finde i Prædikerens anførte Ord nogen Beskiærmelse og noget Forsvar, saa vel for deres sæisse Liv, som for deres daarlige og forsængelige Tanker om Sielens Undergang i Døden.

Hvad andre lærde Mænd have frembragt, for at redde dette Sprog fra saadanne Folkets Fordreielse, kunde aldeles være tilstrækkeligt til at bringe dem paa bedre Tanker. Men man faaer ikke blive træt ved at undervise de Bildfarende, i det Haab, at de engang kunde vindes. Jeg har ogsaa nogle Tanker om dette Sprogs Forklaring, som just ikke ere saa almindelige. Men i hvorvidt de ere grundede, overlader jeg til mine skionsomme Læsere at domme om. Jeg gaaer altsaa til Sagen selv, og for at gaae desto ordentligere til Verks, vil jeg bevise, at vore Tiders Epicuræer og Sadducæer finde i Prædikerens Ord intet Forsvar for vore Sielens Død og Undergang, og intet Forsvar for et vellystigt og lastefuldt Liv og Levnet.

Jeg har i.) sagt, og jeg vil bevise det, at man i Prædikerens Ord finder intet Forsvar for vore Sielens Undergang, eller at man har intet Medhold af Salomon i Henseende

seende til saadan Bildfarelse. 1.) Prædiker
 ren kan ikke have meent noget saadant, som
 Epicuræer beskyldte ham for, thi det er en
 bekiendt Sag, at han paa andre Steder
 taler tydelig om Legemets og Sielens ulige
 Skiebne og Aandens Udødelighed. Støvet
 siger han f. E. (c. XII. 7.) maae komme til
 Jorden igien, som det var før; og Aand
 den (a) maae komme til Gud igien, som
 den gav: hvilke sidste Ord man just ikke be-
 høver at forklare om de retfærdige Aanders
 Saliggjørelse, omendskjønt Ordene og efter
 denne Forklaring visede, at der var et Liv ef-
 ter dette at vente; men Meningen deraf er
 denne, at alle Aander skulle komme til Gud
 igien, som alle Aanders Fader og alt Riøds
 Aanders Gud, og i Særdeleshed, som deres
 og al Verdens Dommer, da enhver Aand
 fremstillet for Christi Domstoel, skal faae
 sin retfærdige Dom, og anvises sit Sted en-
 ten i Himmelen eller Helvede. Prædikeren
 taler jo og ellers selv om Guds Dom, som
 vi alle have at vente. Saa glæd dig, siger
 han (c. XI. 9.) du Unge i din Barndom og
 lad dit Hierte være vel tilmode i dine Ung-
 doms Dage og vandre paa dit Hiertes Beie
 og efter dine Dines Syn: Viid dog, at for

E 5 alt

(a) Eller den fornuftige Siel. See Ps. XXXI. 6.
 Jeg vil befale min Aand i din Haand: Du
 forløste mig, HErre du sande Gud!

alt dette skal Gud føre dig for Dommen, hvilket efter Skriftens brugelige Talemaade kan slet intet andet betyde end Guds almindelige Dom, som vi alle skal fremstilles for. I det tredie Capitel i det syttende Vers nylig tilførn, førend han begynder at tale om Menneskenes og Dyrenes Sielens Skiebne, siger han iligemaade udtrykkelig: Gud skal domme den Retfærdige og den Ugudelige. Ja det ere de sidste Ord Prædikerens taler c. XII. 14.: Gud skal føre hver Sierning for Dom, med alt det, som er skjult, enten det er got eller ont. Naar man overlegger alt dette, maa man vel spørge, hvorledes Prædikerens kunde imodsig sig selv og lade sig falde ind at negte eller at bære Tvivl om et Liv efter dette? Folgelig har jeg havt tilstrekkelig Aarsag at sige, at Prædikerens umuelig i de Ord, som jeg i Begyndelsen haver ført an af c. III. v. 20. og folg. kan mene, at vore Sieler vare dødelige og undergik ved Døden, og at der var hverken Belønning eller Straf efter dette Liv at vente. Denne Umulighed voxer og bliver større, naar vi betænke de mangfoldige Skriftens Sprog, som tale saa tydelig om Sielens Udødelighed (a), om Guds almindelige Dom (b),
 og

(a) See mine instit. theol. dogm. §. 80. p. 372.

(b) L. c. §. 441. sqq. p. 1096. sqq.

og Opstandelsen (a), om et evigt Himmerige og Helvæde (b). Alle disse Skriftens Gudsdommelige Vidnesbyrd, som handle herom, maatte Prædikeren nødvendig sige imod, om han negtede Sielenes Udødelighed, og hvor kunde han gjøre det? Skrift og Skrift maa dog nødvendig stemme overeens med hinanden, og, hvor overbeviist jeg end er om Prædikerens Boges Guddommelige Oprindelse, saa vilde jeg dog ikke være den sidste, der regnede denne Bog til de blot mennekelige, naar det var fuldkommen beviist, hvilket det dog aldrig kan blive, at Prædikeren selv negtede Sielenes Udødelighed.

Men saa lidet, som han haver kunnet gjøre saadant, saa lidet haver han og 2.) virkelig gjort det; thi hans fremsførte Ord kunne paa meer end en Maade forklares, uden at falde til saadan Urimelighed, der strider imod Fornuft og Skrift. Min Forklaring er denne: Det Ord i den Hellig Aands Sprog (c), som man i Prædikerens omtalte Ord,

(a) L. c. §. 437. p. 1090. sqq. og mine inaugur. disput. de existentia & possibilitate resurrectionis mortuorum.

(b) L. c. §. 446. sqq. p. 2001. sqq. og min diss. confutatio systematis fratrum misericordiarum.

(c) III.

Ord, haver oversat ved Aand; kan og oversættes ved Aande. Saaledes bruges Ordet ogsaa paa adskillige Steder i den H. Skrift. Saaledes bruges det f. E. Jobs IX. 18., hvor den plagede Job siger om Gud: Han tilsteder mig ikke at drage min Aande (a); men møtter mig med Bitterheder.

Naar Esaias (c. II. 22.) siger: Lader I nu af fra Mennesket, som haver Aande i sin Næse; thi hvori skulde han agtes noget; saa staaer her i Grund: Sproget det samme Ord (b); men hvo seer ikke lettelig ind, at han paa dette Sted ikke talet om vor fornuftige Siel, som en udødelig Aand? Hvorfor man og haver oversat Ordet rigtig, ikke ved Aand; men ved Aande: Ligeledes, naar Job (c. XXVII. 3, 4.) siger: Alt saa længe min Aand, eller mit Liv, min Siel, (c) er i mig og Guds Aand eller rettere sagt: Aande i min Næse; skulde mine Læber ikke tale uret o. s. f. saa begriber man og, at det er ikke vor fornuftige og udødelige Siel eller Aand, som han kalder Guds Aand eller Aande i sin Næse. Det kan heller ikke vel forstaaes om den H. Aand selv, i Henseende til

(a) נַחַשׁ.

(b) נַחַשׁ.

(c) נְשַׁמַּי (spiraculum meum s. anima mea vitalis).

til Opholdelsen; thi saadan Talemaade i den Sammenhæng er ikke brugelig i Skriften om den H. Aand. Hvorfor man haver høieste Aarsag at forklare det om den Aande og Luft, vi drager til os og giver fra os igien, som udfordres til vort naturlige Livs Ophold og hvilken vi have Gud at takke for, som haver saaledes indrettet vor Natur, at vi kunne drage Aande og leve, ja, som selv have først bragt denne Bevægelse ind i vore Legemer og vedligeholder den samme ved sin Almagt, saa længe vi skulle leve; hvorfor den og kaldes Guds Aande i vor Næse.

Baade Esaias og Job sigte uden Tvivl ved saadan Talemaade til Moses Ord i Skabellens Historie, naar han siger: Og Gud H. Erren havde dannet Mennesket af Støv, af Jorden og blæst Livs Aande (a) i hans Næse. (Skab. B. II. 7.) Jeg bør vel tilstaae, at Gud tillige begavede Mennesket med en fornuftig og udødelig Aand, eller Siel, i det at han blæste Livs Aande i Menneskets Næse; og da baade Fornuften (b) og Skriften paa utallige Steder stadfæster saadant (c) saa er dette en Sag, ingen kan tvivle

(a) Nischmat ehajjim i. e. spiraculum vitarum.

(b) See Metaphys. S. 438.

(c) Institut. theol. dogm. S. 79. P. 371.

tvivle paa. Uden saadan iboende Siel havde Mennesket heller ikke faaet sit naturlige Liv; hvorfor det og strax paa de anførte Moſis Ord i samme Vers hedder: Og Mennesket blev til en levende Siel. Men ved den Livs Aande, som Gud blæste i Menneskets Næse, omendskjønt den fornuftige Siel og Aand fulgte dermed, kan man dog ikke egentlig forstaae Sielen selv, og allermindst Rimelighed har det, som nogle paaftaae, at denne Livs Aande i og for sig selv skulde endogsaa bestaae i sig selv betynde en fornuftig Siel; thi næsten samme Talemaade (a) bruges ogsaa i 1 Mos. B. VII. 22. i en almindelig Forstand, baade om Mennesker og Dyr, naar det der hedder om Syndflodens Tid: Alt det, som havde Livs Aands Aande i sin Næse (b) af alt det, som var paa det tørre, døde.

Hvad jeg haver sagt om det gamle Testamente og det derudi brugelige Ebræiske Sprog, at et og samme Ord betyder Aand og Aande; det gielder og om det ny Testamente og det derudi brugelige Græske Sprog: Naar Christus (Joh. III. 8.) siger: Vinden eller Bæiret blæser, hvorhen det vil; saa staaer

(a) Kemlig nischmat - ruac chajjim.

(b) Man seer heraf tillige, at ikke allene det Ord neschama; men endog det Ord ruach bliver brugt saa vel om Dyr som Mennesker.

staaer der i den H. Aands Sprog et Ord (a), som ellers paa mangfoldige Steder betyder en Aand, men det betyder ikke destomindre, paa dette Sted, Bind og Veir: Og hvad er vel en Aande andet end en Bind eller en bevæget Luft? Ja, ligesom det haver sig med det Ord, som betyder Aand, saaledes haver det sig og, saavel med det Ebræiske (b) som Græske Ord (c), som betyder Siel; thi dette Ord tages desuden ofte for et Dyr eller Mennekes saavel Liv som Aande. For Liv tages det 1. Mos. B. IX. 4. naar det heder: Alleneste Blod, som er (efter Grund-Sproget i sin Siel, hvilket vil sige saa meget som: i sit Liv, hvilket er (eller bestaaer udi) Blodet; saasom et Dyr Liv hænger af Blodets Bevægelse og Omløb i Legemet. Saaledes siges og Dyrets Siel, paa flere Steder i Skriften (d) at være i dets Blod; hvor Sielen betyder slet intet andet end Livet:
Og

(a) πνεῦμα. Det beslægtede Ord: πνεῦν betyder en Aande. Ap. G. XVII. 25. og et Veir Ap. G. II. 2. conf. libr. sap. II. 2. hvor det og tages for Aande. Dette Ord kommer ellers overeens med Ebræernes נשמה (spiraculum). See og libr. sap. II. 3. XV. II.

(b) נשמה.

(c) ψυχή.

(d) 3. Mos. B. XVII. II. 14. 5. Mos. B. XII. 13.

Og heraf kommer det, at i den Talemaade at slaae ihjel; kommer ofte det samme Ord for, som ellers betynder en Siel, men tages her for Livet (a) (1. Mos. B. XXXVII. 21. 4 Mos. B. XXXI. 19. Jerem. XL, 14.) og hvor ofte tages ikke det Græske Ord, som ellers betynder Siel, for Livet i det ny Testamente? (b) Men jeg har sagt: Ordet tages og for Aande. Saaledes bruges det Jobs XLI. 12. om Behemoths Aande, naar det heder: Dens Aande (c) kan stikke Ild paa Kul, og en Lue udgaae af dens Mund (d).

Naar

- (a) Hinc: percutere animam s. aliquem *in anima*, i Dommernes Boges XVI. 30. siger Samson: Min Siel døde med Philisterne; men han vil sige: Jeg døde selv; og altsaa er her duplex synecdoche. 1.) *partis animæ* pro *totò* (homine) 2.) *totius* pro (altera) parte (corpore). Det Græske Ord $\psi\upsilon\chi\eta$ kommer og ofte saaledes for i det ny Testamente.
- (b) See Matth. II. 20. XXVI. 38. Job. X. 11. og mange flere Steder. Saaledes tages Ordet og hos mange profan. Skribentere.
- (c) 3 Ebr. istaær $\psi\upsilon\chi$ i. e. anima ejus.
- (d) Det Ebr. Ord: $\psi\upsilon\chi$ som er brugeligt i Niphal, hvor det heder ($\psi\upsilon\chi$) betynder og at drage Aande; hvilket ogsaa maa siges om det Græske Lids Ord eller verbum $\psi\upsilon\chi\omega$.

Naar man nu overlegger, hvad jeg i det foregaaende tydelig haver viist, at det Ord, som betynder en Siel og en Aand, endog i egentlig Forstand, tages og i Skriften for Aande: saa seer man lettelig ind, at Prædikerens Ord, som jeg haver lagt til Grund i denne Afhandling, kan meget vel forklares uden noget Unstød, naar vi ikkun, i Oversættelsen forandrer det Ord Aand til Aande. Naar altsaa Prædikerens siger: Som de (nemlig Menneffene) døe, døe og disse (nemlig Dyrene) og de have alle eens Aande, saa betragter han Menneffene og de ufornuftige Dyr, i Almindelighed, som levende og med et Legeme og Sandser forsynede Bærsener (a), hvis Element er en Berden, der ligger i det Onde, og hvilke alle ere underkastede uendelig mange Skrøbeligheder, mange Tusinde ulykkelige Tilfælde og Forsængeligheder, og skulle endelig engang, naar de have lidt nok i denne onde Berden, uden Forskiel overleveres til Døden og Forraadnellen; thi formedelst det forkrænkelige Legeme, Menneffene have, saa vel som Dyrene, ere de tilhobe dødelige: Og hvor liig er ikke begges Skiebne saavel i Henseende til meget Ont her i Livet, som i Henseende til deres Udgang her af Berden? Naar man

seer

(a) Dyr eller animalia in genere.

feer et Menneske og et Dyr i sidste Aandedræt, saa viser begge deres Natur sig paa den ynkelige Side, og Mennesket og Dyret, som haver lignet hinanden i at leve og drage Aanded, dser ogsaa begge paa en Maade, i det at de udgiver deres Aanded. Naar det altsaa i vore sædvanlige Oversættelser hedder: De have eens Aanded, saa bør det hedde: De have eens Liv eller ogsaa eens Aanded (a). Nemlig, naar vi med Prædikerens betragter Mennesket paa den sletteste Side, og see ikke kun paa dets animalske Natur og ikke gaae videre, maa vi tilstaae, at GUD, som giver alle Liv og Aanded, haver givet Mennesket og Dyret eens Livs Aanded. (b) Og da Prædikerens betragter Mennesket blot i denne Henseende, for saa vidt han haver eens Livs Aanded med Bæsterne, og er med dem Forsænelighed underkastet; hvad Under! at han da strax derpaa i samme 19de B. siger: Mennesket haver ingen Ypperlighed frem for et andet Dyr? Ja! han rydder selv strax af Tvivl af Veien, som maatte falde nogen ind ved at tænke paa Menneskets fornuftige Siel og Udødelighed; i det at han saa tydelig foier til,

(a) Thi 117, saasom jeg haver viist tilførn, kan betyde begge Dele. Det ene hænger af det andet.

(b) Ap. G. XVII. 25.

til, hvorom han taler, hvorudi han ligner Menneſket og Dyret ſammen, og hvori Menneſket haver ſlet intet Fortrin eller Ypperlighed frem for Dyret; thi ſiger han: det er alt Forfængelighed og hvad Fortrin eller Ypperlighed haver vel Menneſket herudi frem for Dyret?

Naar Prædikeren altsaa negter Menneſkets Fortrin frem for Dyret, ſaa ſeer han ikkun paa deres ſælles onde Skiebne her i Verden, deres Liighed i Forgiengelighed, deres ſælles forkrænkelige Legemer og deres lige Skiebne i at døe. Dette giver han videre tilkiende i det næſt følgende 20de Vers, naar han ſiger: De fare alle til eet Sted, (nemlig Jorden.) De bleve alle (i Henſeende til deres forkrænkelige Legemer) af Støv, og de blive alle (i Henſeende til ſamme Legemer) til Støv igien. Hvor ſlet vilde det nu ikke have paſſet ſig til Prædikerens Niemærke, ſom var at beklage denne Verdens Uſelhed, Forgiengelighed og Forfængelighed, om han ved denne Leilighed havde begyndt, at tale om Menneſkets herlige Egenskaber og Sielenes Udødelighed? Skulde han ſiden have meldet noget derom, ſaa maatte det have ſkeet paa den Maade, at han herudi, ſaa vel ſom i det andet klagede over Verdens Forfængelighed og Menneſkes

nes Vetsindighed og Daarlighed, som ikke noksom skionnede paa og overlagde vore Siæles Udsødelighed og øvrige Fortrin for Gæet. Saaledes have derfor og mange forstaaet det efterfølgende 21de Vers, hvor det efter vore Danske Bibles Oversættelse hedder: Hvo fornemmer og betænker, at Menneskens Børns Land, den farer høit op, og Dyrts Land, at den farer ned under Jorden? Men dette Verses sande Mening og Forstand, fortiener ellers nøiere at undersøges, og jeg haver adskilligt at indvende mod den fremsatte Oversættelse deraf.

Alt, hvad jeg haver at sige derimod, bestaaer i følgende Stykker: Først synes jeg, Sammenhængen strider imod saadan Oversættelse. Naar jeg nøie Betragter Sammenhængen, saa synes mig, at den Materie om Menneskenes Vetsindighed i at betænke vore Siæles Udsødelighed ikke finder, i Denne Sammenhæng, det beste og beleiligste Sted, thi 1.) saa taler Prædikeren saa vel for, og det vidtløftig, som siden i Enden af det 22de Vers om Døden og Graven. 2.) fremfører han i det 22de Vers en Slutning af alt det han i de foregaaende 18de, 19de og 20de Vers haver sagt, og man skulde formode, eftersom Hoved = Slutningen først gøres i det sidste Vers af samme Cap. næst efter det

21de Vers (a), hvis Mening der tales om, at da og dette 21de Vers, for ikke at bryde Beviset af, eller at falde hen til noget andet, førend Slutningen blev giort, skulde henhøre til de Ting, hvoraf han slutter (b), hvilke i visse Maader, i det mindste i Henseende til deres Følge, fortelig igientages. allersidst i det 22de Vers, hvor det hedder: Thi hvo vil lade ham komme at see paa det, som skal blive efter ham? (c) Men hvorledes kan den Materie, som man mener at afhandles i det 21de Vers, om Menneffenes Letsindighed i at betænke alvorlig vore Sieles Udodelighed og store Fortrin for Dyrenes Siele; hvorledes, siger jeg, kan vel denne Materie beqvemmelig sammenføies med alt det andet, som han haver sagt om Menneffets og Dyrets lige Skiebne i at døe, saa at den med Rette kunde henhøre til de Ting, hvoraf han endelig gjør tilsidst i Capitelet den Hoved Slutning: Og jeg saae at der er intet bedre,

F 3

end

(a) En sliq Slutning findes og i det foregaaende 12te Vers.

(b) Præmissas.

(c) Dette Argument bliver stærkere, naar man giver Ngt paa Prædikerens sædvanlige Tænke Maade og Stiil, som noksom udviser, at han er ikke saa stor Elsker af Parentheser, som en Paulus i sine Breve. Desuden maa ogsaa en Parenthesis iagttage Contexten.

end at et Menneske er glad i sine Gierninger, thi det er hans Deel?

For det andet, bør man formode, at Prædikerens Ordet (ruach) i det 21de Vers paa samme Maade, som han haver taget det nylig tilførn, og det bør tages i det 19de Vers: for Aande; hvilken Formodning synes at burde gielde, saa længe man ingen vigtig Aarsag kan føre an, hvoraf det var begribeligt, at Ordets Betydning maatte være bleven forandret.

For det tredie kan man ikke med nogen god Grund sige, at Dyrets Siel farer ned under Jorden. 1.) Forstaaer man Talemaaden saaledes, at Dyrets Siel bliver i Døden til intet, eller undergaaer, saasom de fleste forstaae den, saa kan saadant ikke bevises, ja! jeg haver tvært imod beviist, paa et andet Sted (a), at alle Dyrs Sieler ere immaterielle, og at ingen af dem undergaaer, omendskiønt de langt fra ikke besidde en Aands Udødelighed, hvilket er nu omstunder en afgiort Sag iblant alle nyere Philosopher, og bør ikke negtes, saa længe man ikke tydelig, og med Bished kan bevise noget andet af den H. Skrift. 2.) Vilde man

(a) See 1ste Afhandling i denne Samling saa vel som min Metaphysik S. 478. 199.

man kun sige, at Dyrets Siel skulde have sit Ophold under Jorden, saa var dog og dette alt for dristig sagt; thi det er nok best, at overlade den Sag til den alvise Skaber, at vise dem deres Sted an, hvor de efter dette Liv skulle være og befordre hans vise Hensigter. Hvorfor, om jeg end i det øvrige var fornøiet med den sædvanlige Oversættelse i alle Ting, som jeg ikke er, og jeg agtede at blive ved den samme, og at forsware den, som jeg ikke gjør, saa syntes jeg dog, det var bedre eller kunde bedre undskyldes, at man forstod den Talemaade om Dyrets Siels Needfart tværtimod den Mening, som disse Udtolkere tillegger den anden Talemaade om Menneffets Sieles Opfart, som de pleie her at forklare om de menneffelige Sieles Aabenbarelse for Guds Domstoel paa samme Maade, som vi have hørt tilførn, at de Ord om Menneffets Aand, der maa komme til Gud igien (a), blive forklarede; saa at naar det hedte om Dyrets Siel, at den foer need, Meningen blev denne, at den ikke farer op, som Menneffets Aand, det er, ikke skal møde for Guds Domstoel, for at gjøre Regnskab for sine Gierninger, og for at straffes eller belønnes; thi saadant passer sig ikke paa en ufornuftig Siel, der hverken kan blive lykfsalig eller ulykfsalig. Hvo der for-

(a) Præd. XII. 7.

staaer sig paa den H. Aands Sprog, veed ogsaa meget vel, at det ikke er nødvendigt, at oversætte Ordene paa den Maade, at Dyrrets Siel skulde siges at fare need under Jorden; thi man kan isteden derfor gjerne sætte, at fare need ad (a) til Jorden (b). Men al saadan Forbedring var dog efter mine ringe Tanker intet andet end at flikke paa en gammel Bygning, som var saa aldeles brøstfældig, at den maatte rives need; thi der er alt for meget andet, som jeg haver at indvende derimod.

Sor det fjerde, vil jeg just ikke paa staae, at det Ord Aand (c) slet ikke kunde siges om Dyrrets Siel; thi jeg haver selv tilforn viist, at det undertiden tages saa vidt løstigt, at det og kan bruges paa denne Maade (d), men det paa staaer jeg, at den Talemaade: at fare op ad og at fare need ad til Jorden, kan beqvemmeligere siges om en Aande, som et Mennecke eller et Dyr i Døden giver fra sig, eller som farer ud af ham,

(a) Saaledes bruges רוח *Et. I. 27. VIII. 8.*
2. Par. XXXII. 30.

(b) See Jer. XII. 15.

(c) Ruach.

(d) Da Aand ikke vil siges andet end: anima sensitiva.

ham, end om en blot Aand eller Siel i den Mening, som man vil, her skal finde Sted. Hvad den Talemaade i Særdeleshed angaaer: at fare op; saa bruges den ellers ikke i den Hellige Skrift paa den Maade, som man vil forstaae den her, om en Siel eller Aand, der skal møde eller aabenbares for sin retfærdige Dommer, for at anvises sit Sted enten Himmelen eller Helvede; thi man skulde snarere tænke, naar det hedte om en Siel eller Aand: den foer op; at saadant skulde intet andet betyde, end en Himmelfart i Skriftens sædvanlige Forstand, hvilken er forenet med en fuldkommen Lyksalighed i de Saliges evige Boliger. Saaledes bruges denne Talemaade om en Elia, der foer op til Himmelen (2. Kong. II. 11.) om Messia eller Christo (Ps. XLVII. 6.) om hvilken David siger: **GUD** foer op med frydes Klang, og paa et andet Sted (Ps. XLVIII. 19.) Du opfoer i Høiheden; du tog Fængslet fangen o. s. v.

Jeg er derfor ikke uden Aarsag af de Tanker, at man gjør bedre, naar man ogsaa her sætter Aande i Steden for Aand; thi da hænger alting vel tilsammen, da tager Prædikerens Ordet her i det 21de Vers, som han haver taget det i det 19de, og den Talemaade: at fare op og at fare need passer

sig allerbest paa en Aande. Men hvorledes skal man i det øvrige forklare Ordene? Skal man forklare dem Spørgsmaals: Viis paa den Maade: Hvo veed, om Menneffens Børns Aande farer høit op, og Dyrs Aande farer need ad til Jorden? eller skal man ikke ansee det som et Spørgsmaal af Prædikerens, men som noget han sely sætter og bekræfter. Det første gaaer ikke vel an; thi der er slet intet Tegn til Spørgsmaal i den Ebræiske Text (a), hvorfor man maa udvælge det sidste. Min Oversættelse af det 21de Vers bliver altsaa denne: Hvo er vis paa (b), at Menneffets Børns Aande farer op ad, og Dyrets Aande farer need ad til Jorden (c)? Prædikerens vil sige: hvo er vis paa, at Menneffenes Aande farer et andet Sted hen, end Dvægets Aande, da de ere begge intet andet end en Damp (d), som

- (a) Thi 7 maatte have et Chatephatach under sig i **תרת** om det skulde have været interrogatio.
 (b) Conf. Job XIX. 25. IX. 2. X. 13. Jer. X. 23.
 (c) Seb. Schmidius ad h. 1. omendstiont han ganste anderledes udlegger dette Vers, saa kan han dog med Nytte læses ved denne Leilighed.
 (d) Derom tales i Viisb. B. II. 2. 3. naar nogle indføres saa talende: Den Aande i vor Næse er som en Røg, og Talen, som fremsføres af vort Hiertes Rørelse, er en Gnist, naar den er udslukt maa Legemet blive til Aske og (vor) Aande udøses som en tynd Luft. Naar vi ville saaledes forstaae det om vor Aande, saa er der just intet Dnt i disse Ord.

som blander sig med den øvrige Lust, naar de ere udfarne af Mennesket og Dyret, og fare for saa vidt begge til eet Sted. Men eet er et Menneskes Aande, og et andet er Menneskets fornuftige Siel eller udødelige Aand. Vel opløses tillige i Døden, naar et Menneskes Aande tilsidst farer hen i Lusten, det Baand eller den Forening, der er imellem vore Sieler og vore Legemer, saa længe vi ere her i Verden; men ikke destomindre, naar Legemet undergaaer og vort Liv og vor Aande udslukkes som et Lys, saa blive dog vore fornuftige Sieler og Aande ved Live, og som den haver en Natur, der er adskilt fra Materiens og Legemets Væsen, saa tager den heller ingen Deel i Legemets Død og Undergang, men kommer til at leve efter vor Død, i al Evigheds Evighed. Men om dette vore Sieleres Fortrin og denne deres Ypperlighed, saasom jeg allerede tilforn har erindret, var ikke Prædikerens Hensigt at tale paa dette Sted, da han havde sat sig for at beklage Livets Forsængelighed og Dødens Bished, der ikke gjorde Forskiel paa Fornemme og Ringe, paa Rige og Fattige, ja end ikke paa Mennesker og Dyr; thi de maae alle engang døe.

Jeg haver II. sagt at man finder heller ikke i Prædikerens anførte Ord noget Forsvar

svar for et ryggesløst og Epicuræisk Levnet. Hvad de Bers angaae, som jeg allerede haver handlet udførlig om, saa holder jeg det ikke for fornødent, i Henseende til dem at vise, at derudi ligger ingen Beskyttelse for ryggesløse Folk; thi derudi nægtes aldeles ikke Sielens Udødelighed, men handles kun om Berdens Forsængelighed og Menneffets Skiebne i at døe; og dette kan aldrig give noget fornuftigt Menneffe i den hele Verden bevægende Aarsager til Ryggesløshed og et ugudeligt Liv og Levnet, men maa meget mere erindre ham om Livets Korthed, Uffelhed og Forsængelighed og Dødens Bished, og opvække ham til at bereede sig til Døden og den derefter ganske vist forestaaende Dom og Ewigheid, som Skriften paa saa mangfoldige andre Steder saa eftertryffeligt taler om. Men lige saa lidet, som man haver fundet noget Forsvar for Ryggesløshed og Ugudelighed i de foregaaende Bers ligesaa lidet finder man det i det efterfølgende 22de eller sidste Bers i Prædikerens 3die Capitel. Prædikerens Ord ere disse: og jeg saae, at der er intet bedre, end at et Menneffe er Glad i sine Gierninger; thi det er hans Deel; thi hvo vil lade ham komme at see paa det, som skal blive efter ham. Jeg vil ikke være vidtløstigt i at forklare dette Sprog; thi det haver mange andre alt giort

for

for mig. Hvorfor jeg vil kun fortelig vise Prædikerens Hensigt, som er at forestille vores Vigt i Henseende til dette forgiængelige Liv, hvilken bestaaer derudi, at være Glad i vore Gierninger; og følgerig at sørge for vort Sinds sande Fornøielse og Rolighed her i Verden; Men skal dette erholdes, saa maa vi iagttage følgende Vligter 1.) ikke lade Verdens Forsængelighed og Usselhed forvirre vort Sind, men søge ved Guds Hielp og i den rette Orden at blive ved et got Mod, eller i det mindste at oprette Modet igien, naar Ulykkens Storm-Binde have sat an paa os 2.) ikke at besudle sin Samvittighed med forsetlige og modtvillige Synder; thi disse vilke vist nok forstyrre vort Sinds Fornøielse og Rolighed, og vi kunne aldrig blive ret og grundig glade i vore Gierninger, saa længe Synden hersker over os, og vi have en ond Samvittighed at drages med. 3.) at nyde og bruge denne Verdens gode Ting a) med Nøisomhed uden at være gierrig; thi Gierrighed forstyrrer vort Sinds Rolighed, og er en Rod til alt Ont b) med Sparsonmelighed uden Overdaadighed og uden Karighed; thi begge disse Laster besnære Samvittigheden stærkt, og forarsage enten daglig eller vist til Slutningen Græmmelse, Uroslighed og Forvirrelse i Sindet.

3 Besynderlighed er det Sierrighed og
 Karrighed Prædikeren her bestraffer, og han
 søger fornemmelig at oplade Dine paa saa-
 danne Folk, der mene, at vor HErre haver
 blot skabt dem for at skrabe Penge sammen i
 Verden, og som ansee deres Formue og Rig-
 dom som en stor Helligdom, den de ikke lettelig
 tør røre ved, ret ligesom deres Penge skulle være
 deres hele Lyksaligheds Kilde og en Eiendom,
 som de behøvede at tage med sig i Graven og
 Evigheden, saa at de ikke anvende deres
 Formue her i Verden efter Guds vise Hen-
 sigt og Befaling til at tiene sig og andre der-
 med. Ja ofte nende de ikke engang at spise
 sig selv mætte, og lide manaen gang Nød, for at
 kunne efterlade desto flere af deres forrustede
 Penge til deres Arvinger, som undertiden
 blive derved lige saa ødsle og overdaadige,
 som hine have været karrige. O! Daarl-
 lighed! vi bør, vil Prædikeren sige, med
 Tak til Gud, ordentlig og til Naade, saa at
 vi virkelig kunne have got deraf, nyde det Gode,
 som Gud i det Timelige haver skienket os; thi,
 føier han til: det er vor Deel. Saavidt,
 vil han sige, gaaer vor Ret til det timelige
 Gode, som Gud haver forundt os. Videre
 have vi ikke deraf, uden saavidt vi i dette Liv
 kunne bruge og nyde dette til Guds Ære og
 vor egen og andres Belsærd, og derover selv
 have Fornøielse, Glæde og Sinds Røstighed.

Det

Det er vor Deel af Verden og enhver bør efter sine Omstændigheder beslitte sig paa, at han kan nyde denne sin Deel; thi, naar han er død, kan han ikke mere komme tilbage, for at nyde denne Verdens gode Ting, og kan ikke vide, hvorledes Efterkommerne ville holde Huus dermed (a). Dette giver Prædikeren tilkiende i Slutningen af Verset og Capitelet, naar han siger: thi hvo vil lade ham komme at see paa det, som skal blive efter ham? (b)

Hvo vil vel nu af Prædikkerens Ord tage ringeste Anledning og bevægende Aarsag til et syndigt, vellystigt, overdaadigt eller ryggesløst Liv og Levnet? Alt hvad han siger, er jo aldeles fornuftigt, og tillige noie overeensstemmende med den H. Skriftes andre Bøger. Ja han advarer Mennesket noksomt paa andre Steder at vogte sig for al Uorden, og at tænke paa Guds Dom, for hvilken man bør gjøre Regnskab for alle sine Gjerninger (c).

(a) C. II. 10.

(b) See c. VI. 11. 12.

(c) Læs c. II. 24. 26. V. 18. 19. XI. 9. 10. XII. 1. og c. III. 17.